

Lovec nacistov: Simon Wiesenthal prišiel počas holokaustu o 89 pribuzných.

Foto: TONY ŠTEFUNKO

Odkaz lovca nacistov

Vo Viedni otvorili Inštitút Simona Wiesenthala, majú v ňom archív po mužovi, ktorý pomohol vypátrať vyše tisíc nacistov

Bol svetoznáma postava, ozajstný detektív. Tercom jeho záujmu boli skrývajúci sa vojnoví zločinči, nacistickí fanatici s krvou na rukách aj ich kolaborantskí pomáhači. Lovec nacistov Simon Wiesenthal zomrel pred jedenásťmi rokmi, ale jeho odkaz žije ďalej. A na rozdiel od tristných pod-

mienok, v ktorých musel pracovať dlhé roky, dostáva jeho odkaz konečne dôstojný ráz.

V centre Viedne otvorili nové pôsobisko Wiesenthalovho Inštitútu pre výskum holokaustu, ktorý spravuje tišicky dokumentov po slávnom pátráčovi, ale obracia sa aj do prítomnosti. Medzinárodný tím organizuje vede-

ké konferencie, prednášky a projekty, ktoré sa zaobrajú porušovaním ľudských práv a zločinmi proti ľudstvu, pripravil trvalú výstavu a sprístupnil knižnicu.

Archív loveca nacistov: „Simon Wiesenthal neboli historik. Bol detektív. Archívne dokumenty, ktoré po ňom zostali, teda nie sú vedeckou prácou,

ale nedá sa povedať, že by v nich mal nepriariadok. V zložkach sa nachádzajú podklady mnohých vojnových zločinov. Hoci veľa dokumentov už máme katalogizovaných, stále ich zostáva veľa na spracovanie, sú toho plné škatule. V našom inštitúte máme sústreďený celý jeho archív a musíte si predstaviť, že pátranie viedol dlhé roky,

Inštitút Simona Wiesenthala: Sídlo v historickej budove v centre Viedne

Foto: TONY ŠTEFUNKO

V knižnici: Barbara Grzelaková zo Slovenska patrí do medzinárodného tímu, ktorý sprístupňuje tisícky dokumentov.

Zložky zločincov: Riaditeľ Inštitútu Béla Ráska nám ukazuje pozostalosť po Simonovi Wiesenthalovi.

bez webu, Googlu, bola to úplne iná doba.“

Historik Béla Ráska, riaditeľ Inštitútu Simona Wiesenthala, nám ukazuje police s usporiadanými zložkami, nápis na nich predstavujú mená zločincov par excellence - Mengle, Eichmann či veliteľ vyhladzovacích lágrov Franz Stangl, ktorého Wie-

senthal pomohol vypátrať v Brazílii. Pod písmenom T nachádzame aj zložku Jozef Tiso. Ďalšie nespracované dokumenty čakajú v škatuliach. Obsahujú fotografie, poznámky, indície. Archív lovec nacistov je obrovský.

Asi každému by sa v tej chvíli nátišla otázka - je možné, že sa niekde v množstve dokumentov objaví stopa

po zločincovi, ktorý dosiaľ unikal spravodlivosti? „Nie je to vylúčené a nacisti ešte stále žijú vo svete,“ hovorí Béla Ráska. „Ale musím podotknúť, že to nie je naša pozícia, my nie sme pokračovatelia vo Wiesenthalovom hľadaní zločincov - tým sa nadalej zaoberá Centrum Simona Wiesenthala v Jeruzaleme -, ale pokračovatelia jeho odkazu vo vedeckom zmysle. Chceme naň nadviazať a okrem dokumentácie archívov Simona Wiesenthala sa zaoberáme výskumom, nielen čo sa týka holokaustu, ale aj iných genocíd a zločinov proti ľudstvosti. Spektrum je však veľmi široké, zaujíma nás nacionálizmus v Európe, ale napríklad aj rasizmus v modernej hudbe, rozpracovaný máme projekt o živote veliteľa koncentračného tábora v Osvienčime Rudolfa Hössa. Takisto sa k nám môžu prihlásiť štipendisti z celého sveta s vlastnými projektmi.“

V centre Viedne: Inštitút Simona Wiesenthala má byť podľa jeho riaditeľa stredoeurópskou inštitúciou a medzinárodný má aj tím. Pôsobí tu tiež Slovenka Barbara Grzelaková, ktorá je vedúca tunajšej knižnice. „Máme tu takmer 13-tisíc interdisciplinárnych publikácií a keďže nás zaujíma výskum v strednej Európe, máme

Spravodlivosť, nie pomstu

Foto: profimedia.sk

Simon Wiesenthal:
Zomrel 96-ročný
v roku 2005.

To bolo krédo Simona Wiesenthala. Rázne takisto odmietal kolektívnu vinu a otvorené hovoril o tom, že aj medzi Nemcami, ba aj esesákm, sa našli ľudia so svedomím a že zločinov sa dopúšťali individuálne bez rozdielu národnosti, triedy či vierovyznania.

Narodil sa v Haliči v roku 1908, neskôr študoval v Prahe. Mladého architekta čakala slubná kariéra, ibaže prišla druhá svetová vojna a šialeňné doktríny. Takmer celú rodinu mu pozabíjali, začali bolševici z NKVD, pokračovali ukrajinskí nacisťi a vrcholom boli nacisti s holokaustom. Wiesenthal bol niekolkokrát na pokraji smrti, už stál pred vykopanou jamou v rade na postrieanie, zachránili ho absurdné náhody. Miera brutality a zla bola taká veľká, že sa pokúsil spáchať samovraždu. Spoznal však aj esesákov, ktorí precitali z nacizmu.

Skúsenosť bola preňho taká hlboká, že po vojne sa stal symbolickým advokátom povraždených. Vďaka neochvejnosti dokázal dostať pred súdy skrývajúcich sa zločincov, ale bojoval napríklad aj proti premičaniu zločinov proti ľudstvu. Veľký rozmer jeho dielu pridáva fakt, že sa nezasadzoval len za Židov. Tlačil na vlády, aby uznali aj rómsky holokaust, odhalil, že ruskú vojenskú agresiu do Československa v roku 1968 chváli komunistické médiá rovnakým slovnikom ako za nacizmu, obhajoval práva homoseksuálov a ako jeden z prvých poukázal na vrahov typu Radovana Karadžiča vo vojne v bývalej Juhoslávii.

Spomíнал, ako musel počas vojny v lágri kopat jamu: „Vedeli sme, že jamu sa čoskoro zaplní mŕtvolami. Obete už prichádzali. Vtom som zachytíl zúfaly pohľad jedného z dievčat. „Nezabudnite na mňa“ - vrazil mi jej poľhad.“ Zvyšok života sa snažil žiť tak, aby po smrti mohol všetkým obetiam povedať, že nezabudol. ■

tu tituly v českom, poľskom, maďarskom a slovenskom jazyku. Nezaobráme sa len problematikou holokaustu a prenasledovaním rôznych skupín obyvateľstva, Židov i Rómov, homoseksuálov a ďalších, ale tiež antisemitizmom, rasizmom a genocídami v širšom kontexte,“ hovorí. „Naša vedecká knižnica je prístupná aj pre verejnosť, otvorenie navonok je zámerom celého inštitútu.“ Sídli priamo v centre Viedne, do nových priestorov sa nastúpil len pred niekoľkými týždňami. „Prakticky sa tu ešte zariadujeme,“ vysvetluje Barbara Grzelaková.

Okrem Wiesenthalovho osobného archívu a knižnice je tu časť archívu Viedenskej židovskej obce, takisto tu sídlí novozriadené Múzeum Simona Wiesenthala, nazvané Budúcnosť spomínania. V nom sa návštěvník dozvie o osudech tohto muža a nájde tu aj nedomyšliteľné predmety z jeho života - povestnú detektívnu lupu, zápisník a puzzdro na zbraň, ktorú nosil po pokuse o atentát.

„Inštitút rozhodne nemá byť uzavretou inštitúciou pre vedcov, ale chceme sa otvoriť pre verejnosť a zvlášť pre mladých ľudí. Preto sme

Eichmann: Aj tohto nacistického zločinca pomohol vypátrať Wiesenthal.

prišli s týmto nápadom,“ vysvetluje člen tímu Sandro Fasching a ukazuje nám v múzeu obrazovku namierenú do ulice, na ktorej sa premieňa unikátny krátky film o živote Židov vo Lvove z roku 1939. „Múzeum sa nachádza na prízemí a z vonkajšej strany sú pred budovou schody - na nich rada sedáva viedenská mládež, niekedy aj do nočných hodín. Cez sklo tak môžu na monitore sledovať film, aj keď je inštitút už dávno zatvorený.“

Kostlivec v skriní: Dnešná situácia je vo veľkom kontraste s minulosťou, keď Simon Wiesenthal bojoval o svoje miesto pod slnkom. Pod populárnym obrazom lovca hrdinov bola trpká realita - Wiesenthal mal svoje dokumentačné centrum dlhé roky v malom byte, v nevhovujúcich podmienkach, obklopený haldou výstrížkov, zápasil o finančie na chod centra aj o porozumenie.

V povojnovej Európe sa prirýchlo zabúdalo, že podiel na najväčšom masakri v dejinách ľudstva majú okrem Hitlera ďalších. Mnohí bývalí nacisti sedeli na teplych pozíciah, poberali dôchodky alebo pracovali pre tajné služby, súdom nezáležalo na odkryvaní faktov a politici zatvárali oči pred realitou. Nečudo, že o Rakúsku sa hovorilo, že má v skriňi kostlivca - Rakúšania sa celé desaťročia pasovali za Hitlerovu „obet“ miesto toho, aby si priznali, že, naopak, boli často príliš ochotnými spoluúčastníkmi. „Nacisti z Rakúska boli veľmi brutálni a nie je ľahké zodpovedať, prečo to tak bolo. Vela Európanov sa vníma ako Hitlerove

obete, aj Slováci, a práve to sú otázky, na ktoré sa snažíme hľadať odpovede,“ podotýka Béla Ráska.

Wiesenthal sa po vojne usídlil práve v metropole Rakúska. A keďže poukazoval na nechcenú pravdu, vyslúžil si nenávisť. „Politici ho ignorovali, keď žiadal od nich konkrétnu kroku a bežne zažíval aj vulgárne útoky, ľudia na ulici vo Viedni si pred ním odplývali. Po pokusoch o atentát nosil zbraň,“ opisuje historička Jana Stareková v inštitúte. Wiesenthal tu prejavil zmysel pre vtip - anonymné výhľadné listy odkladal do špeciálnej škatule s označením M. Na otázku, čo to značí, odpovedal: „Mešuge.“ V jidiš tento výraz znamená hlupákov, bláznov. A keď mu prišiel list adresovaný „židovskému prasátu v Rakúsku“, zavolał ministru pošt a pýtal sa, ako vedel poštár, že ide práve o neho.

Rakúske tendencie relativizovať minulosť trvali desaťročia a pozitívnu zmenu bafať až dnes - symbolicky až po smrti Simona Wiesenthala sa úrady konečne rozhýbali. Dnes archív a inštitút nesúci jeho meno spoločne financuje štát a z druhej mesta Viedeň, snahu je vytvoriť z metropoly Rakúska popredné medzinárodné centrum pre výskum holokaustu. „Prvlastok lovec nacistov mu dával hlavné bulvár a dosť to skresľuje jeho odhad,“ podotýka Barbara Grzelaková. „Celý život sa snažil len o jediné - o dosiahnutie spravodlivosti. A to bez štipky zatrpknutia. To je obdivuhodné v kontexte toho, čo prežil, a ako s ním dlhé roky zaobchádzal rakúsky štát.“ ■

PETER GETTING